

Práce zdravotně postižených s elektronickými knihami a informacemi

Michal Rada

Iniciativa informatiky pro občany, Ministerstvo vnitra ČR

kancelar@michalrada.cz

INFORUM 2013: 19. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích
Praha, 21. -22. 5. 2013

Abstrakt

V době moderních technologií je nanejvýš vhodné počítat s co nejširším využitím elektronických informačních zdrojů. Jednou z v poslední době řešených problematik jak na národní, tak na mezinárodní úrovni je problematika přístupnosti informací také pro osoby se zdravotním postižením. Je třeba aplikovat takové obecné principy, aby se s různými typy informací (web, dokumenty, knihy, informační zdroje apod.) mohly seznamovat také osoby se zdravotním postižením, a to jak v oblasti veřejných služeb, tak i v komerčním sektoru. Co se děje na mezinárodní úrovni a co se připravuje u nás? Jak tuto problematiku pojmout?

Osoby se zdravotním postižením mají v naprosté většině případů ztíženou možnost získávat a zpracovávat informace. Naštěstí moderní technologie a všudypřítomný internet jim dává naopak možnosti před několika lety ještě netušené. Obecně lze konstatovat, že třeba v oblasti elektronických knih, či v oblasti běžného styku se státem a jeho úřady, se situace za poslední roky několikanásobně zlepšila a osoby se zdravotním postižením mohou již využívat všech výhod internetu a všech způsobů práce s informacemi. Když si k tomu přidáme fakt, že tyto osoby jsou častými čtenáři knih, zjistíme, že zde internet a IT technologie opravdu silně pomáhají.

Zkusme se teď věnovat skupině nevidomých a slabozrakých, protože u nich jsou možnosti techniky asi využívány nejvíce a u nich se dá ukázat na konkrétní prostředky a způsoby práce s informacemi – tedy nejen s knihami. Obecně ke zpracovávání digitálních informací lze konstatovat, že pokud jsou informace v textové podobě a pokud se k nim uživatelé se zrakovým postižením dostanou, pracují s nimi přinejmenším stejně jako vidící uživatelé, paradoxně díky možnostem takzvaných asistivních technologií i možná o něco lépe.

V oblasti práce zrakově postižených s počítačem se setkáte zejména s těmito speciálními programy:

- Odečítač obrazovky (screenreader) – Speciální program, který uživateli zprostředkuje informace psané na obrazovce zařízení (nejen počítače, ale dnes už i mobilního telefonu, PDA, tabletu), a to buď umělým hlasovým výstupem (syntetický hlas), nebo Braillovým písmem na braillovém řádku. Záleží na tom, zda uživatel preferuje výstup hlasem, nebo hmatový výstup Braillovým písmem, či kombinaci obojího. V ideálním případě program zprostředkovává veškeré důležité informace, které jsou jinak vidět na obrazovce a umožňuje uživateli pracovat se systémem i aplikacemi.
- Zvětšovací software (lupa) – Speciální program, který zvětšuje, ale také třeba barevně upravuje, informace jinak viditelné na obrazovce. Je využitelný pouze pro ty, kteří mají ještě nějaký zrak. Software buď zvětšuje text, nebo jej dokonce zobrazuje v jiných či více kontrastních barvách a dále pomáhá uživateli se orientovat po obrazovce a pracovat se systémem a aplikacemi třeba tím, že mu zvýrazňuje oblast kolem kurzoru, či jinak graficky přizpůsobí aktuální ovládací prvky.
- Hlasový výstup (speak) – Počítačový hlas, který s pomocí nějaké aplikace umí předčítat prakticky libovolný text. Používá se jak pro výstup ze screenreaderu a kombinace s lupou, tak ale i samostatně v jiných aplikacích, s nimiž lze třeba text knihy ukládat do MP3, číst nahlas dokumenty, oznamovat různé události apod.

Asi nejdůležitější věcí je, že právě kombinace umělého hlasu a nějaké aplikace, která je schopna s hlasovým výstupem pracovat, je ideálním prostředkem jak pro práci s počítačem, tak ale i pro čtení textů. Obecně lidé se zrakovým hendikepem mohou dělat v kombinaci s hlasovým výstupem zejména toto:

- Číst elektronickou knihu v textovém formátu
- Uložit si knihu (či jakýkoliv jiný text) do zvukových souborů a číst/poslouchat je v jakémkoliv zařízení (třeba MP3 player, mobilní telefon apod.)
- Pracovat s textem běžným způsobem, včetně jeho vytváření či editace
- Vyhledávat a zpracovávat informace různými způsoby

Ale jak jste si asi všichni již uvědomili, síla umělého hlasu a možností čtení prakticky libovolného textu v počítači i mimo něj dává ohromné možnosti i lidem bez jakéhokoliv

hendikepu. Čtení podkladů na schůze, poslouchání textů a podkladů do školy či do práce, poslech důležitých informací a událostí systému, a mnoho dalších způsobů. Je to technologie, která je zajímavá a i cenově a technicky dostupná i pro běžné uživatele a rozhodně stojí za vyzkoušení.

Na konferenci si ukážeme/poslechneme ukázky různých umělých hlasů, s nimiž můžeme dnes již pracovat a řekneme si i nějaké další souvislosti toho, jak můžeme i my nevidomí číst texty a pracovat s nimi. Vaše uši se tedy mají na co těšit.

Více informací najdete také na webové stránce <http://hlasyknihy.site44.com> kde budou k dispozici i další ukázky hlasů.